XOTIN-QIZLARNING IQTISODIY IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISH VA MOLIYAVIY MUSTAQILLIGINI TA’MINLASH

Tojialiyeva Gulchiroy O‘rinboyevna
Farg‘ona davlat universiteti, iqtisodiyot yo’nalishi 2-bosqich talabasi
gulchiroyurinboyevna0@gmail.com
+998-50-570-21-77

Annotatsiya: *Ushbu maqolada xotin-qizlarning iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirish va moliyaviy mustaqilligini ta’minlashning nazariy hamda amaliy jihatlari o‘rganilgan. Tadqiqotning asosiy maqsadi xotin-qizlarning iqtisodiy faolligi, tadbirkorlik faoliyati va moliyaviy mustaqilligiga ta’sir etuvchi omillarni aniqlash hamda O‘zbekiston sharoitida ushbu yo‘nalishni rivojlantirish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotda O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasining rasmiy statistik ma’lumotlari, gender statistikasi ko‘rsatkichlari va xalqaro tashkilotlarning tegishli hisobotlaridan foydalanilgan. Statistik, dinamik va qiyosiy tahlil usullari asosida xotin-qizlarning iqtisodiy faolligi hamda tadbirkorlik imkoniyatlarini tavsiflovchi ko‘rsatkichlar o‘rganilgan. 2018–2025-yillarga oid hududiy ma’lumotlar tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘ullanuvchi xotin-qizlar sonining o‘zgarishini aniqlash imkonini bergan. Tadqiqot natijalari iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirishda barqaror bandlik, munosib mehnat daromadi, moliyaviy savodxonlik, kasbiy ko‘nikmalar va moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari muhim ahamiyatga ega ekanini ko‘rsatadi. Shuningdek, moliyaviy mustaqillikni faqat daromadga egalik qilish bilan cheklab bo‘lmasligi, balki mablag‘larni mustaqil boshqarish, jamg‘arma shakllantirish va iqtisodiy qarorlar qabul qilish imkoniyatlari bilan ham bog‘liqligi asoslangan. Maqolada xotin-qizlarning tadbirkorlik tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash, zamonaviy kasblarni o‘rgatish, raqamli ko‘nikmalarni rivojlantirish va moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishga doir tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqot xulosalari xotin-qizlarning iqtisodiy faolligini oshirish, barqaror daromad manbalarini shakllantirish va moliyaviy mustaqilligini mustahkamlashga qaratilgan chora-tadbirlarni takomillashtirish uchun amaliy ahamiyatga ega.*

Kalit so’zlar: *xotin-qizlar, iqtisodiy imkoniyatlar, moliyaviy mustaqillik, bandlik, tadbirkorlik, moliyaviy savodxonlik, gender tengligi, barqaror daromad, iqtisodiy faollik, moliyaviy xizmatlar.*

KIRISH

Bugungi globallashuv va iqtisodiy transformatsiya sharoitida xotin-qizlarning iqtisodiy faolligini oshirish, ularning moliyaviy mustaqilligini ta’minlash hamda iqtisodiy resurslardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish barqaror iqtisodiy taraqqiyotning muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Xotin-qizlarning mehnat bozorida faol ishtirok etishi, tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘ullanishi, moliyaviy xizmatlardan erkin foydalanishi va mustaqil daromad manbalariga ega bo‘lishi nafaqat ularning ijtimoiy-iqtisodiy mavqeini mustahkamlaydi, balki aholi farovonligini oshirish, kambag‘allikni qisqartirish va milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini yuksaltirishga ham xizmat qiladi. Shu sababli xotin-qizlarning iqtisodiy salohiyatini ro‘yobga chiqarish va ularning moliyaviy mustaqilligini mustahkamlash masalasi

zamonaviy iqtisodiy tadqiqotlarning dolzarb yo‘nalishlaridan biri sanaladi.

Mazkur masalaning dolzarbligi, avvalo, xotin-qizlarning iqtisodiy faoliyatda ishtirok etishiga to‘sqinlik qiluvchi ayrim tizimli muammolarning mavjudligi bilan izohlanadi. Jumladan, munosib ish o‘rinlarining yetarli emasligi, ish haqi va bandlik imkoniyatlaridagi tafovutlar, moliyaviy savodxonlik darajasining pastligi, boshlang‘ich kapitalga ega bo‘lishdagi qiyinchiliklar hamda tadbirkorlik faoliyatini yo‘lga qo‘yish uchun zarur resurslardan foydalanish imkoniyatlarining cheklanganligi xotin-qizlarning iqtisodiy mustaqilligiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun xotin-qizlarning kasbiy ko‘nikmalarini rivojlantirish, moliyaviy savodxonligini oshirish, imtiyozli moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytirish va tadbirkorlik tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan samarali mexanizmlarni ishlab chiqish zarur.

O‘zbekiston Respublikasida ham xotin-qizlarni ijtimoiy-iqtisodiy qo‘llab-quvvatlash, ularning bandligini ta’minlash, tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish va jamiyatdagi iqtisodiy faolligini oshirish davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Xotin-qizlarning kasb-hunar egallashi, zamonaviy bilim va ko‘nikmalarni o‘zlashtirishi, o‘z biznesini tashkil etishi hamda moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish orqali ularning iqtisodiy mustaqilligini mustahkamlashga alohida e’tibor qaratilmoqda. Shu bilan birga, amalga oshirilayotgan chora-tadbirlarning samaradorligini oshirish, hududlar o‘rtasidagi imkoniyatlar tafovutini kamaytirish va xotin-qizlarning iqtisodiy faolligini uzoq muddatli istiqbolda ta’minlash masalalari yanada chuqur ilmiy tahlilni talab etadi.

Xotin-qizlarning moliyaviy mustaqilligi faqat doimiy daromadga ega bo‘lish bilangina cheklanmaydi. U, shuningdek, shaxsiy moliyaviy qarorlarni mustaqil qabul qilish, daromad va xarajatlarni samarali boshqarish, jamg‘arma shakllantirish, kredit va boshqa moliyaviy xizmatlardan oqilona foydalanish hamda kelajakdagi iqtisodiy xavflarga qarshi moliyaviy barqarorlikni ta’minlash imkoniyatlarini ham qamrab oladi. Shu nuqtayi nazardan, xotin-qizlarning iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirish va moliyaviy mustaqilligini ta’minlash o‘zaro uzviy bog‘liq jarayonlar bo‘lib, ularni kompleks yondashuv asosida o‘rganish muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Tadqiqotning maqsadi xotin-qizlarning iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirish va moliyaviy mustaqilligini ta’minlashning nazariy asoslarini o‘rganish, ushbu jarayonga ta’sir etuvchi asosiy omillarni aniqlash hamda O‘zbekiston sharoitida mazkur yo‘nalishni takomillashtirishga qaratilgan ilmiy-amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Belgilangan maqsadga erishish uchun quyidagi tadqiqot vazifalari belgilandi:

— xotin-qizlarning iqtisodiy imkoniyatlari va moliyaviy mustaqilligi tushunchalarining iqtisodiy mazmunini ochib berish;

— xotin-qizlarning iqtisodiy faolligi va moliyaviy mustaqilligiga ta’sir etuvchi ijtimoiy-iqtisodiy omillarni aniqlash;

— xotin-qizlarning bandligi, tadbirkorlik faoliyati va moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini tahlil qilish;

— O‘zbekistonda xotin-qizlarni iqtisodiy qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan chora-tadbirlar va mavjud mexanizmlarning ahamiyatini baholash;

— xotin-qizlarning moliyaviy savodxonligini oshirish, daromad manbalarini diversifikatsiya qilish va tadbirkorlik imkoniyatlarini kengaytirish yo‘llarini asoslash;

— xotin-qizlarning iqtisodiy mustaqilligini mustahkamlashga xizmat qiluvchi amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqish.

Mazkur tadqiqotning ilmiy-amaliy ahamiyati xotin-qizlarning iqtisodiy faolligini oshirish va moliyaviy mustaqilligini mustahkamlashga qaratilgan mexanizmlarni takomillashtirish, mavjud muammolarning yechimlarini aniqlash hamda ushbu yo‘nalishda samarali iqtisodiy siyosatni shakllantirish uchun ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqish bilan belgilanadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Xotin-qizlarning iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirish va moliyaviy mustaqilligini ta’minlash masalalari xalqaro iqtisodiy tadqiqotlarda muhim o‘rin egallaydi. Mazkur yo‘nalishdagi ilmiy izlanishlarda ayollarning mehnat bozoridagi ishtiroki, daromadlar tengligi, tadbirkorlik faoliyati, moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari hamda iqtisodiy qarorlar qabul qilishdagi mustaqilligi asosiy tadqiqot yo‘nalishlari sifatida namoyon bo‘ladi.

Xalqaro mehnat tashkilotining [1] “Women and the World of Work in Uzbekistan: Towards Gender Equality and Decent Work for All” nomli tadqiqotida O‘zbekistonda xotin-qizlarning mehnat bozoridagi holati, bandlik imkoniyatlari va gender tengligini ta’minlash masalalari tahlil qilingan. Hisobotda milliy qonunchilik, davlat siyosati, xalqaro mehnat standartlari va manfaatdor tomonlarning fikrlari o‘rganilgan. Ushbu tadqiqot xotin-qizlarning iqtisodiy faolligini oshirishda mehnat bozoridagi to‘siqlarni aniqlash hamda munosib mehnat imkoniyatlarini kengaytirish muhimligini asoslash uchun nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Xalqaro mehnat tashkilotining 2025-yilda e’lon qilingan [2] “The Gender Pay Gap in Uzbekistan: Recent Trends and Policy Implications” nomli hisobotida ayollar va erkaklar o‘rtasidagi ish haqi tafovuti hamda uning yuzaga kelish omillari o‘rganilgan. Tadqiqotda ayollarning mehnat bozoridagi ishtirokiga ta’sir qiluvchi oilaviy majburiyatlar, norasmiy bandlik, kasblar va tarmoqlar bo‘yicha tafovutlar, shuningdek, mehnat sharoitlari bilan bog‘liq muammolar ko‘rib chiqilgan. Hisobotda ish haqi shaffofligini oshirish, mehnat va oilaviy majburiyatlarni uyg‘unlashtirish, kasbiy ta’limni rivojlantirish hamda ayollar tadbirkorligini qo‘llab-quvvatlash kabi yo‘nalishlarga e’tibor qaratilgan. Mazkur xulosalar xotin-qizlarning moliyaviy mustaqilligini ta’minlashda faqat bandlikni oshirish emas, balki ularning daromadlari va mehnat sharoitlarini yaxshilash ham muhim ekanini ko‘rsatadi.

Jahon bankining Gender Data Portal [3] platformasida O‘zbekiston bo‘yicha e’lon qilingan ma’lumotlar xotin-qizlarning iqtisodiy imkoniyatlarini statistik jihatdan baholashga yordam beradi. Platformada ayollar va erkaklarning mehnat kuchidagi ishtiroki, bank hisobvaraqlariga egaligi, iqtisodiy faolligi va boshqa ijtimoiy-iqtisodiy ko‘rsatkichlar keltirilgan. Ushbu ma’lumotlar xotin-qizlarning moliyaviy xizmatlardan foydalanish darajasini baholash, mavjud tafovutlarni aniqlash va iqtisodiy mustaqillikni ta’minlashga qaratilgan chora-tadbirlarning zarurligini asoslash imkonini

beradi.

Xotin-qizlarning iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirish masalasini o‘rganishda moliyaviy inklyuziya tushunchasi ham alohida ahamiyat kasb etadi. Moliyaviy inklyuziya aholining bank hisobvaraqlari, to‘lov xizmatlari, kreditlash va jamg‘arish vositalaridan foydalanish imkoniyatlarini ifodalaydi. Xotin-qizlarning bunday xizmatlardan foydalanishi shaxsiy daromadlarini boshqarish, jamg‘arma shakllantirish va tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytirishi mumkin. Shu bilan birga, moliyaviy xizmatlardan foydalanishning o‘zi to‘liq iqtisodiy mustaqillikni kafolatlamaydi. Buning uchun moliyaviy savodxonlik, barqaror daromad manbalari va iqtisodiy qarorlarni mustaqil qabul qilish imkoniyatlari ham muhim hisoblanadi.

Mavjud manbalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, xotin-qizlarning iqtisodiy mustaqilligi o‘zaro bog‘liq bo‘lgan bir nechta omillarga asoslanadi. Jumladan, bandlik imkoniyatlari, mehnat daromadlari, tadbirkorlikni rivojlantirish, moliyaviy xizmatlardan foydalanish va kasbiy ko‘nikmalarni takomillashtirish ushbu jarayonning muhim tarkibiy qismlaridir. Shunga qaramay, mazkur omillarning hududlar, ijtimoiy guruhlar va iqtisodiy faoliyat turlari bo‘yicha farqlarini kompleks baholash zarurati saqlanib qolmoqda.

Shu nuqtayi nazardan, mazkur tadqiqotda xotin-qizlarning iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirish va moliyaviy mustaqilligini ta’minlash masalalari O‘zbekiston sharoitida o‘zaro bog‘liq holda ko‘rib chiqiladi. Tadqiqotning asosiy e’tibori iqtisodiy faollikni oshirish, tadbirkorlik imkoniyatlarini kengaytirish, moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish va mavjud iqtisodiy to‘siqlarni kamaytirishga qaratilgan yondashuvlarni asoslashga yo‘naltiriladi.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqot xotin-qizlarning iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirish va moliyaviy mustaqilligini ta’minlashga ta’sir etuvchi ijtimoiy-iqtisodiy omillarni aniqlash, ularning iqtisodiy faolligi va tadbirkorlik faoliyatidagi ishtirokini o‘rganish hamda mavjud imkoniyatlarni baholashga yo‘naltirildi. Tadqiqotning metodologik asosini iqtisodiy jarayonlarni tizimli o‘rganish, gender tengligi tamoyillari va iqtisodiy imkoniyatlardan foydalanish darajasini statistik ko‘rsatkichlar orqali baholash yondashuvlari tashkil etdi.

Tadqiqotning axborot bazasi sifatida O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasining rasmiy statistik ma’lumotlari, gender statistikasi ko‘rsatkichlari, Jahon bankining Gender Data Portal platformasi hamda Xalqaro mehnat tashkilotining tegishli hisobotlaridan foydalanildi.

Tahlil jarayonida xotin-qizlarning bandligi, tadbirkorlik faoliyati, iqtisodiy faolligi va moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini tavsiflovchi ko‘rsatkichlarga alohida e’tibor qaratildi. Statistik ma’lumotlarni tanlashda ularning tadqiqot maqsadiga muvofiqligi, hududlar va yillar kesimida taqqoslash imkoniyati hamda axborot manbalarining ishonchliligi asosiy mezonlar sifatida belgilandi.

Tadqiqotda statistik, dinamik va qiyosiy tahlil usullari qo‘llanildi. Statistik tahlil yordamida xotin-qizlarning iqtisodiy faolligi va tadbirkorligini ifodalovchi ko‘rsatkichlar tizimlashtirildi. Dinamik tahlil orqali ko‘rsatkichlarning yillar davomida

o‘zgarish tendensiyalari, mutlaq o‘sishi va nisbiy o‘zgarishlari o‘rganildi. Qiyosiy tahlil esa respublika hududlari hamda turli davrlar bo‘yicha mavjud tafovutlarni aniqlash, iqtisodiy imkoniyatlardan foydalanish darajasidagi farqlarni tavsiflash uchun xizmat qildi.

Xotin-qizlarning iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirish va moliyaviy mustaqilligini baholashda bandlik, tadbirkorlik faoliyati, daromad manbalarining barqarorligi, moliyaviy savodxonlik va moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari o‘zaro bog‘liq omillar sifatida ko‘rib chiqildi. Bunda moliyaviy mustaqillik faqat daromadga ega bo‘lish bilan cheklanmay, shaxsiy moliyaviy qarorlarni mustaqil qabul qilish, mablag‘larni samarali boshqarish va jamg‘arma shakllantirish imkoniyatlarini ham qamrab olishi nazarda tutildi.

Olingan statistik ma’lumotlar jadvallar va diagrammalar yordamida tizimlashtirilib, aniqlangan tendensiyalar iqtisodiy mazmuni jihatidan umumlashtirildi. Natijalarni sharhlashda ko‘rsatkichlarning o‘zgarishi bilan ularni izohlovchi ehtimoliy omillar o‘rtasidagi farq hisobga olindi. Shu sababli statistik o‘zgarishlar bevosita sabab-oqibat munosabatlarining isboti sifatida emas, balki xotin-qizlarning iqtisodiy faolligini tavsiflovchi dalillar sifatida talqin qilindi.

Tadqiqotning metodologik cheklovi shundan iboratki, rasmiy statistik ma’lumotlar xotin-qizlarning iqtisodiy faolligi va tadbirkorlik dinamikasini yoritish imkonini bersa-da, ularning moliyaviy mustaqilligi bilan bog‘liq barcha jihatlarni to‘liq ifodalamaydi. Shu bois olingan natijalar asosida xotin-qizlarning iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirish, moliyaviy savodxonligini oshirish, tadbirkorlik tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash va barqaror daromad manbalarini shakllantirishga qaratilgan ilmiy-amaliy xulosalar ishlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O‘zbekistonda xotin-qizlarning iqtisodiy imkoniyatlarini o‘rganishda tadbirkorlik faoliyatining hududiy dinamikasi muhim ahamiyatga ega. Taqdim etilgan statistik ma’lumotlar 2018–2025-yillarda hududlar kesimida tadbirkor ayollar sonining o‘zgarishini ko‘rsatadi.

1-jadval.

O‘zbekistonda yakka tartibdagi tadbirkor ayollar sonining hududlar kesimidagi dinamikasi, 2018–2025-yillar[6]

№	Hududlar	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
1.	O‘zbekiston Respublikasi	69756,0	75295,0	81703,0	85634,0	99307,0	102802,0	121324,0	129578,0
2.	Qoraqalpog‘iston Respublikasi	4795,0	5114,0	5432,0	5178,0	6081,0	6902,0	9228,0	9773,0
3.	Andijon viloyati	673,0	763,0	5302,0	5545,0	6335,0	6681,0	10363,0	11049,0
4.	Buxoro viloyati	7390,0	7324,0	6406,0	6687,0	7293,0	7448,0	8032,0	8569,0
5.	Jizzax viloyati	2769,0	3086,0	3468,0	3529,0	3955,0	4090,0	4670,0	5075,0
6.	Qashqadaryo viloyati	5913,0	7015,0	7351,0	7667,0	8917,0	9214,0	10574,0	11256,0
7.	Navoiy viloyati	3796,0	2885,0	2520,0	2946,0	3305,0	3294,0	3684,0	3967,0

[6] O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlari asosida, muallif ishlanmasi

8.	Namangan viloyati	2684,0	3277,0	3981,0	4131,0	4748,0	4938,0	5816,0	6762,0
9.	Samarqand viloyati	8038,0	9362,0	10700,0	10464,0	12698,0	12436,0	13997,0	14315,0
10.	Surxondaryo viloyati	5271,0	5377,0	5445,0	5906,0	6913,0	6662,0	7906,0	8009,0
11.	Sirdaryo viloyati	2077,0	2472,0	2390,0	2535,0	3133,0	3273,0	3698,0	4074,0
12.	Toshkent viloyati	7431,0	8666,0	8466,0	9440,0	10602,0	10968,0	12353,0	12759,0
13.	Farg‘ona viloyati	6014,0	6393,0	6651,0	6734,0	8007,0	7881,0	9260,0	10249,0
14.	Xorazm viloyati	5468,0	6051,0	5946,0	5923,0	7074,0	6968,0	7823,0	8226,0
15.	Toshkent shahri	7437,0	7510,0	7645,0	8949,0	10246,0	12047,0	13920,0	15495,0

Jadval ma’lumotlariga ko‘ra, respublika bo‘yicha ko‘rsatkich 2018-yildagi 69756 nafardan 2025-yilda 129578 nafarga yetgan. Mutlaq o‘sish 59822 nafarni tashkil etgan. Bazis yilga nisbatan o‘sish qariyb 85,8 foizga teng bo‘lgan.

Hududlar kesimida 2025-yilda eng yuqori ko‘rsatkich Toshkent shahri (15495 nafar) va Samarqand viloyatida (14315 nafar) qayd etilgan. Toshkent viloyatida 12759 nafar, Qashqadaryo viloyatida 11256 nafar, Andijon viloyatida 11049 nafar hamda Farg‘ona viloyatida 10 29 nafar ko‘rsatkich kuzatilgan. Farg‘ona viloyatida ushbu ko‘rsatkich 2018-yildagi 6014 nafardan 2025-yilda 10249 nafarga yetib, 4235 nafarga oshgan. Bu hududda tadbirkorlik faoliyatini kengaytirish va xotin-qizlarning iqtisodiy tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash masalalarini o‘rganish muhimligini ko‘rsatadi. Ayrim hududlarda yillar bo‘yicha pasayish va keyingi davrlarda o‘sish kuzatilgan. Bunday o‘zgarishlarni izohlashda tadbirkorlikni ro‘yxatdan o‘tkazish, statistik hisob yuritish usullari va iqtisodiy sharoitlardagi ehtimoliy o‘zgarishlarni hisobga olish zarur.

Xotin-qizlarning iqtisodiy faolligini kengroq baholash uchun tadbirkorlik ko‘rsatkichlarini jami bandlar tarkibidagi ayollar ulushi kabi indikatorlar bilan birgalikda o‘rganish maqsadga muvofiq. Biroq bu ko‘rsatkichlar turli iqtisodiy hodisalarni ifodalashi sababli ularni bir-birining o‘rnida qo‘llash mumkin emas.

2-jadval

O‘zbekistonda iqtisodiyotda band ayollar sonining dinamikasi[7]

T/r	Yillar	Yakka tartibdagi tadbirkor ayollar soni (kishi)	Jami bandlar tarkibida ayollar ulushi (%)
1	2020	81 703	41,4
2	2021	85 634	41,3
3	2022	99 307	41,2
4	2023	102 802	41,7
5	2024	121 324	42,7
6	2025	129 578	43,1

Tadqiqot natijalari O‘zbekistonda xotin-qizlarning iqtisodiy faolligi va tadbirkorlik faoliyatidagi ishtiroki ortib borayotganini ko‘rsatadi. Jumladan, yakka tartibdagi tadbirkor ayollar soni 2020-yildagi 81703 nafardan 2025-yilda 129578 nafarga yetgan. Bu esa xotin-qizlarning tadbirkorlikka bo‘lgan qiziqishi va iqtisodiy imkoniyatlari kengayib borayotganidan dalolat beradi.

[7] O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasining ma’lumotlari asosida muallif ishlanmasi

Shu bilan birga, xotin-qizlarning moliyaviy mustaqilligini yanada mustahkamlash uchun ularning moliyaviy savodxonligini oshirish, imtiyozli kreditlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, kasbiy ko‘nikmalarini rivojlantirish va tadbirkorlik tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari xotin-qizlarning iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirish va moliyaviy mustaqilligini mustahkamlashda tadbirkorlik faoliyati muhim yo‘nalishlardan biri ekanini ko‘rsatadi. 2018–2025-yillar davomida hududlar kesimida kuzatilgan ko‘rsatkichlarning o‘zgarishi xotin-qizlarning tadbirkorlik faoliyatidagi ishtiroki ortib borayotganini tavsiflaydi. Ushbu tendensiya ayollarning mustaqil daromad manbalarini shakllantirish, mehnat bozoridagi faolligini oshirish va oilalar farovonligini ta’minlashdagi iqtisodiy rolini kuchaytirish uchun muhim imkoniyatlar mavjudligini anglatadi. Shu bilan birga, hududlar o‘rtasidagi tafovutlar tadbirkorlikni rivojlantirish shart-sharoitlari, moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlari va mahalliy bozorlarning rivojlanganlik darajasi bir xil emasligini ko‘rsatishi mumkin.

Biroq tadbirkor ayollar sonining ko‘payishi xotin-qizlarning moliyaviy mustaqilligi to‘liq ta’minlanganini anglatmaydi. Chunki tadbirkorlik subyektlari sonining o‘sishi ularning faoliyati samaradorligi, daromadlilik darajasi yoki uzoq muddatli barqarorligini bevosita ifodalamaydi. Moliyaviy mustaqillikni kompleks baholash uchun daromad miqdori va uning barqarorligi, moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyati, jamg‘arma shakllantirish darajasi, kredit mablag‘laridan foydalanish shartlari hamda iqtisodiy qarorlarni mustaqil qabul qilish imkoniyatlarini ham hisobga olish zarur. Shuningdek, tadbirkorlik faoliyatining davomiyligi, biznesning rentabelligi, yangi ish o‘rinlarini yaratish salohiyati va bozor raqobatiga moslashish qobiliyati xotin-qizlarning iqtisodiy imkoniyatlarini chuqurroq tavsiflovchi mezonlar hisoblanadi.

Xalqaro mehnat tashkiloti materiallarida yoritilgan munosib mehnat, mehnat sharoitlari va ish haqi tafovutlari bilan bog‘liq masalalar tadqiqot natijalarini kengroq ijtimoiy-iqtisodiy kontekstda talqin qilish imkonini beradi [1; 2]. Xotin-qizlarning iqtisodiy faolligini oshirish faqat ularning bandligini yoki tadbirkorlik subyektlari sonini ko‘paytirish bilan cheklanmasligi kerak. Mazkur jarayon munosib mehnat sharoitlarini yaratish, mehnatga haq to‘lashdagi tafovutlarni qisqartirish, kasbiy malakani oshirish va barqaror daromad manbalarini shakllantirish bilan birgalikda olib borilishi lozim. Ayniqsa, xotin-qizlarning mehnat bozorida o‘z salohiyatini to‘liq namoyon etishi uchun kasbiy rivojlanish imkoniyatlari, mehnat faoliyati va oilaviy majburiyatlar o‘rtasidagi muvozanat hamda iqtisodiy resurslardan foydalanish sharoitlarini yaxshilash muhim ahamiyatga ega.

Jahon bankining gender statistikasi ma’lumotlari ham xotin-qizlarning iqtisodiy imkoniyatlarini baholashda bandlik va tadbirkorlik ko‘rsatkichlari bilan bir qatorda moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini hisobga olish zarurligini ko‘rsatadi [3]. Moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyati tadbirkorlikni boshlash, ishlab chiqarish faoliyatini kengaytirish, aylanma mablag‘larni shakllantirish va

kutilmagan iqtisodiy xatarlarni kamaytirishda muhim o‘rin tutadi. Shu nuqtayi nazardan, xotin-qizlarning kredit olish imkoniyatlarini kengaytirish bilan birga, kredit shartlarini tushunish, foiz xarajatlarini hisoblash, daromad va xarajatlarni rejalashtirish, jamg‘arma shakllantirish hamda raqamli moliyaviy xizmatlardan xavfsiz foydalanish ko‘nikmalarini rivojlantirish zarur. Bunday yondashuv moliyaviy resurslardan maqsadli foydalanishga, ortiqcha qarzdorlik xavfini kamaytirishga va tadbirkorlik faoliyatining barqarorligini oshirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalarining yana bir muhim jihati xotin-qizlarning iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirishda hududiy xususiyatlarni hisobga olish zarurligi bilan bog‘liq. Hududlarda iqtisodiy faoliyat turlari, mehnat bozori talabi, infratuzilma va moliyaviy xizmatlarning mavjudligi turlicha bo‘lishi mumkin. Shu sababli tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash choralarini barcha hududlarda bir xil shaklda qo‘llashdan ko‘ra, mahalliy iqtisodiy sharoit va xotin-qizlarning ehtiyojlariga moslashtirish maqsadga muvofiq. Masalan, qishloq hududlarida qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini qayta ishlash, hunarmandchilik va xizmat ko‘rsatish faoliyatini rivojlantirish, shahar hududlarida esa raqamli xizmatlar, zamonaviy ishlab chiqarish va innovatsion tadbirkorlik yo‘nalishlarini qo‘llab-quvvatlash imkoniyatlari mavjud. Bunda bozor talabini o‘rganish, mahsulotlarni sotish kanallarini kengaytirish va elektron tijorat imkoniyatlaridan foydalanish ham muhim omil hisoblanadi.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati xotin-qizlarning iqtisodiy faolligini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlarni o‘zaro uzviy bog‘liq holda takomillashtirish zaruratini asoslashdan iborat. Jumladan, kasbiy ta’lim va qayta tayyorlash dasturlarini rivojlantirish, tadbirkorlik tashabbuslarini moliyalashtirish, biznes yuritish bo‘yicha maslahat xizmatlarini kengaytirish, mentorlik tizimini yo‘lga qo‘yish hamda bozor infratuzilmasini takomillashtirish kompleks yondashuvning muhim tarkibiy qismlaridir. Shuningdek, xotin-qizlar tadbirkorligini qo‘llab-quvvatlash dasturlarining natijadorligini faqat ajratilgan kreditlar yoki ro‘yxatdan o‘tgan tadbirkorlar soni orqali emas, balki yaratilgan ish o‘rinlari, biznesning yashovchanligi, daromadlar o‘sishi va moliyaviy barqarorlik kabi ko‘rsatkichlar asosida ham aniqlash lozim.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari xotin-qizlarning iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirish ko‘p qirrali jarayon ekanini ko‘rsatadi. Ushbu jarayon tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish, munosib mehnat sharoitlarini ta’minlash, moliyaviy savodxonlikni oshirish va moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishni birgalikda qamrab olishi kerak. Mazkur yo‘nalishlarda amalga oshiriladigan chora-tadbirlar xotin-qizlarning iqtisodiy qarorlar qabul qilishdagi mustaqilligini kuchaytirish, barqaror daromad manbalarini shakllantirish hamda mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga qo‘shadigan hissasini oshirishga xizmat qilishi mumkin.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, xotin-qizlarning iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirish va moliyaviy mustaqilligini ta’minlash mamlakat iqtisodiy taraqqiyotining muhim omillaridan biridir. Xotin-qizlarning tadbirkorlik faoliyatidagi ishtiroki ortib borayotgani ijobiy holat hisoblanadi. Biroq ularning moliyaviy

resurslardan foydalanishi, kasbiy ko‘nikmalarini rivojlantirishi va barqaror daromadga ega bo‘lishi uchun qo‘shimcha imkoniyatlar yaratish zarur.

Ushbu yo‘nalishda quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

1. Moliyaviy savodxonlikni oshirish**:** xotin-qizlar uchun pul mablag‘larini boshqarish, jamg‘arma shakllantirish va kreditlardan oqilona foydalanish bo‘yicha o‘quv kurslarini tashkil etish.

2. Tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash: o‘z biznesini boshlamoqchi bo‘lgan xotin-qizlarga moliyaviy maslahatlar, imtiyozli moliyalashtirish imkoniyatlari va amaliy ko‘mak berish.

3. Kasbiy ko‘nikmalarni rivojlantirish**:** zamonaviy kasblar, raqamli texnologiyalar va onlayn savdo bo‘yicha o‘quv dasturlarini kengaytirish.

4. Bandlik imkoniyatlarini kengaytirish: xotin-qizlar uchun moslashuvchan ish shakllari va masofaviy mehnat imkoniyatlarini rivojlantirish.

5. Moliyaviy xizmatlardan foydalanishni osonlashtirish**:** bank xizmatlari va tadbirkorlikni moliyalashtirish imkoniyatlari haqida xotin-qizlarning xabardorligini oshirish.

Xulosa qilib aytganda, xotin-qizlarning moliyaviy mustaqilligini ta’minlash kompleks yondashuvni talab etadi. Bunda ta’lim, bandlik, tadbirkorlik va moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini birgalikda rivojlantirish muhimdir. Mazkur chora-tadbirlar xotin-qizlarning daromadlarini oshirish, iqtisodiy faolligini kuchaytirish va mamlakat iqtisodiyotidagi ishtirokini kengaytirishga xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YXATI:

1. International Labour Organization. (2023). Women and the world of work in Uzbekistan: Towards gender equality and decent work for all (2nd ed.). https://www.ilo.org/publications/women-and-world-work-uzbekistan-towards-gender-equality-and-decent-work-all-0
2. International Labour Organization. (2025). The gender pay gap in Uzbekistan: Recent trends and policy implications. https://www.ilo.org/publications/gender-pay-gap-uzbekistan-recent-trends-and-policy-implications
3. World Bank. (n.d.). Gender Data Portal: Uzbekistan. Retrieved October 30, 2026, from https://genderdata.worldbank.org/en/economies/uzbekistan
4. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. (n.d.). Yakka tartibdagi tadbirkor ayollar soni: Hududlar kesimida statistik ma’lumotlar. SIAT rasmiy statistik ma’lumotlar bazasi. https://siat.stat.uz/data/4194/
5. Demirgüç-Kunt, A., Klapper, L., Singer, D., & Ansar, S. (2022). The Global Findex Database 2021: Financial inclusion, digital payments, and resilience in the age of COVID-19. World Bank. https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1897-4
6. Duflo, E. (2012). Women empowerment and economic development. Journal of Economic Literature, 50(4), 1051–1079. https://doi.org/10.1257/jel.50.4.1051
7. Kabeer, N. (1999). Resources, agency, achievements: Reflections on the measurement of women's empowerment. Development and Change, 30(3), 435–464. https://doi.org/10.1111/1467-7660.00125

8. Organisation for Economic Co-operation and Development. (2017). The pursuit of gender equality: An uphill battle. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/9789264281318-en
9. United Nations Department of Economic and Social Affairs, & UN Women. (2024). Progress on the Sustainable Development Goals: The gender snapshot 2024. United Nations. https://unstats.un.org/sdgs/gender-snapshot/2024/
10. World Bank. (2012). World development report 2012: Gender equality and development. World Bank. https://doi.org/10.1596/978-0-8213-8810-5
11. World Bank. (2024). Women, business and the law 2024. World Bank. https://doi.org/10.1596/978-1-4648-2063-2
12. International Labour Organization. (2016). Women at work: Trends 2016. International Labour Office. https://www.ilo.org/publications/women-work-trends-2016
13. Sen, A. (1999). Development as freedom. Oxford University Press.
14. World Economic Forum. (2025). Global gender gap report 2025. World Economic Forum. https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2025/
15. United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women. (2020). Women's economic empowerment strategy. UN Women.